

**Bolji pristup
za bolju poziciju**

Smernice za rad sa marginalizovanim mladima

Beograd 2023.

Sadržaj

Odakle ove smernice, i kome su namenjene?	4
Ko su mladi pod rizikom i koji su rizici?	6
Rizici - odakle dolaze i kako da ih razumemo?	9
Kako dalje?	11
Dostupnost i pristupačnost usluga	13
Šta je uopšte dostupnost, a šta pristupačnost usluga?	13
Kako prilagoditi usluge da budu što pristupačnije marginalizovanim zajednicama?	17
Zašto je bitno da imamo prilagođene i usmerene usluge?	21
Ljudska prava	23
Čemu služe ljudska prava?	23
Da li je baš sve diskriminacija, i kako je prepoznati?	24
Šta učiniti kada su nečija prava prekršena?	26
Resurs centar	27

Odakle ove smernice, i kome su namenjene?

Smernice za rad sa marginalizovanim mladima nastale su u okviru projekta “Bolji pristup za bolju poziciju” podržanog od strane Evropske omladinske fondacije (European Youth Foundation) kroz Savet Evrope. Projekat za cilj ima osnaživanje i podizanje kapaciteta organizacija civilnog društva za rad sa mladima pod povećanim rizikom, uz naglasak na pravima i pristupu uslugama.

Ove smernice su osmišljene kako bi se organizacijama civilnog društva koje rade sa marginalizovanim mladima, odnosno mladima pod rizikom, olakšao pristup ovoj grupi kroz adekvatnu komunikaciju, podigli kapaciteti za rad kroz specifičnu obuku, ali i pružili alati koji omogućavaju adekvatnu reakciju na povredu prava njihovih korisnika.

Na osnovu ovih smernica, pilotiran je i trening posvećen radu sa marginalizovanim mladima i mehanizmima zaštite njihovih prava, a nakon treninga, na osnovu dobijenih uvida, smernice su dopunjene i dorađene.

Smernice su podeljene u tri glavne celine:

- mladi pod rizikom i rizici sa kojima se sreću
- dostupnost i pristupačnost usluga
- ljudska prava i mehanizmi njihove zaštite

Na kraju dokumenta se nalazi i Resurs centar, koji je zamišljen kao mesto na kome se mogu naći dodatni resursi, kako za informacije o temama obrađenim u smernicama, tako i konkretni vodiči za rad, uspostavljanje usluga, upućivanje ali i ostvarivanje prava kroz različite pravne mehanizme.

Posebnu zahvalnost iskazujemo Katarini Toskić iz Komiteta pravnika za ljudska prava (YUCOM) na njenom doprinosu.

BOLJI PRISTUP ZA BOLJU POZICIJU

Autori Stefan Pejić, Nina Šašić

Re Generacija, Beograd 2023.

Ko su mladi pod rizikom i koji su rizici?

Identifikacija mladih u riziku, i rizika sa kojima se sreću, predstavlja ključni korak u pružanju adekvatne podrške. Različiti faktori doprinose marginalizaciji mladih, i prepoznavanje ovih faktora je esencijalno za usluge koje pružamo.

Ekonomski faktori igraju značajnu ulogu u identifikaciji mladih u riziku. Niska primanja, nezaposlenost ili nedostatak pristupa osnovnim resursima (hrana, smeštaj, itd.) mogu označiti mlade kao rizičnu populaciju. Nedostatak ekonomske sigurnosti može imati dubok i dugotrajan uticaj na mlade. Siromaštvo ograničava pristup osnovnim resursima kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita i prilike za razvoj, što može ograničiti njihove mogućnosti u budućnosti.

Nedostatak pristupa ili redovnog prisustva obrazovnom sistemu često ukazuje na rizik od socijalne isključenosti. Loše ocene, napuštanje školovanja ili nedostatak podrške u obrazovanju mogu biti ključni pokazatelji.

Mladi koji se suočavaju sa **socijalnom isključenošću** mogu biti marginalizovani zbog različitih razloga, kao što su nedostatak podrške od porodice ili zajednice, problemi u ponašanju ili emocionalne teškoće. Mladi koji se suočavaju sa socijalnom isključenošću ili diskriminacijom zbog različitih faktora kao što su rasa,

etničko poreklo, seksualna orijentacija ili identitet, imaju veće šanse da se osećaju izolovano i da im je uskraćen pristup određenim prilikama.

Mentalno zdravlje, pristup zdravstvenoj zaštiti i prevencija zdravstvenih rizika su važni faktori. Mladi sa mentalnim ili fizičkim zdravstvenim izazovima često su u većem riziku za marginalizaciju ili diskriminaciju. Mladi se često suočavaju sa brojnim izazovima u očuvanju svog mentalnog zdravlja. Depresija, anksioznost, stres, poremećaji ishrane i samopovređivanje samo su neki od problema s kojima se mogu suočavati. Nedostatak podrške i razumevanja okoline dodatno pogoršava ovu situaciju.

Postoje i **drugi faktori** koji mogu biti relevantni, poput prisustva nasilja u porodici, migracijskog statusa, kulturnih razlika ili seksualne orijentacije. Nasilje u porodici, vršnjačko nasilje, emocionalno, fizičko ili seksualno zlostavljanje može imati dugotrajan emocionalni i mentalni uticaj na mlade. Ovi oblici zlostavljanja često ostavljaju trajne ožiljke i remete razvoj mladih.

Kombinacija ovih faktora, a često i njihova interakcija, može stvoriti kompleksnu sliku o riziku s kojim se mladi suočavaju. Osim toga, važno je imati na umu da ovi faktori mogu varirati u različitim kontekstima i zajednicama, i da osoba može biti marginalizovana i po više različitih aspekata.

Ovi faktori često nisu izolovani, već se međusobno prepliću, što dodatno komplikuje situaciju. Stoga, pristup mora biti holistički, uzimajući u obzir sve ove faktore i pružajući podršku koja se fokusira na celokupnu dobrobit mladih, kako bi se prevazišli ovi izazovi i omogućio njihov prosperitet. Razumevanje ovih rizika je ključno za pružanje adekvatne podrške mladima. Ovi faktori često nisu izolovani, već se međusobno prepliću, što dodatno komplikuje situaciju. Stoga, pristup mora biti holistički, uzimajući u obzir sve ove faktore i pružajući podršku koja se fokusira na celokupno dobro mladih, kako bi se prevazišli ovi izazovi i omogućio njihov prosperitet.

Upravo zbog ove kompleksnosti, važno je da pristupi identifikaciji marginalizovanih mladih budu osetljivi, detaljni i da se oslanjaju na saradnju sa samim mladima, kao i sa stručnjacima iz različitih oblasti, kako bismo osigurali da je usluga namenjena njima, skrojena baš po njihovoj meri, i njihovim potrebama.

U resurs centru, koji se nalazi na kraju ovog dokumenta, naći ćete korisne vodiče za rad sa ovom grupom mladih.

Rizici - odakle dolaze i kako da ih razumemo?

Koncept društvenih činilaca zdravlja pozajmljen iz socijalne epidemiologije može nam biti značajan za lakše definisanje i razumevanje rizika - u tabeli ispod možmo videti rizike podeljene u šest glavnih kategorija.

Ekonomska stabilnost	Okruženje	Obrazovanje
<ul style="list-style-type: none"> - Zaposlenje - Prihodi - Troškovi - Dugovi 	<ul style="list-style-type: none"> - Stanovanje - Prevoz - Parkovi - Igrališta - Šetališta -Geografska pozicija 	<ul style="list-style-type: none"> - Pismenost - Jezik - Osnovno obrazovanje -Strukovno obrazovanje - Visoko obrazovanje

Hrana	Zajednica, bezbednost,i društveni kontekst	Zdravstveni sistem
<ul style="list-style-type: none"> - Pristup zdravoj hrani - Dostupnost - Bezbednost 	<ul style="list-style-type: none"> -Društvena integracija - Sistem podrške - Učešće zajednice - Stres -Izloženost nasilju/traumi - Javne politike 	<ul style="list-style-type: none"> -Zdravstvena zaštita - Dostupnost - Pristupačnost - Kvalitet nege

Ovako podeljeni društveni činioци deluju veoma zgodno i jednostavno, ali vidimo koliko nečija situacija može biti složena, i koliko je pitanje marginalizacije, pristupa uslugama, i nejednakih mogućnosti zapravo multidisciplinarno.

Socijalni slojevi i ekonomska nejednakost mogu ograničiti pristup određenim uslugama. Osobe sa nižim prihodima često imaju ograničen pristup zdravstvenim, obrazovnim ili pravnim uslugama, što povećava njihov rizik od različitih problema. Razlike u jeziku, kulturi, ili religiji mogu uticati na pristup uslugama. Na primer, manjinske zajednice ili migranti mogu imati poteškoća u pristupu uslugama zbog jezičkih barijera ili nedostatka razumevanja lokalnih (samo)uprava. Lokacija i dostupnost usluga u određenoj zajednici takođe igraju ključnu ulogu. Ruralna područja ili siromašnije četvrti često imaju manje resursa ili manje kvalitetne usluge, što povećava rizik za ljude koji žive u tim područjima. Na višem nivou, javne politike, zakoni i pravilnici takođe mogu olakšati ili otežati pristup uslugama.

Kako dalje?

Fokusiranje na prevenciju je ključno. Rana identifikacija rizika i pružanje podrške pre nego što se problemi prodube mogu značajno smanjiti negativne posledice. Programi rane intervencije mogu obuhvatiti obuke za prepoznavanje znakova rizika i pružanje podrške u ranim fazama.

Obrazovni programi koji su prilagođeni potrebama mladih u riziku su od izuzetne važnosti. To uključuje pristup kvalitetnom obrazovanju, mentorske programe, profesionalno usmeravanje i prilagođene kurseve koji podstiču njihov razvoj.

Jačanje uloge zajednice u pružanju podrške mladima igra ključnu ulogu. Stvaranje sigurnih prostora, klubova, centara ili podrške kroz lokalne organizacije pomaže mladima da se osećaju povezano i podržano.

Vršnjački programi i savetovanja mogu pružiti individualizovanu podršku. Povezivanje mladih sa vršnjacima koji su imali slična iskustva ili stručnjacima koji ih mogu savetovati omogućava im da razviju veštine i samopouzdanje.

Edukacija i podizanje svesti unutar zajednice o problemima s kojima se mladi suočavaju važni su za stvaranje podrške i razumevanja. Otvorene diskusije,

kampanje i obuke mogu promovisati razumevanje i empatiju.

Korišćenje tehnologije, stvaranje online resursa ili mobilnih aplikacija koje su prilagođene potrebama mladih, može biti efikasan način pružanja podrške i informacija. U resurs centru možete naći publikaciju namenjenu upravo uspostavljanju usluga onlajn terenskog rada, koji vam može služiti kao početna tačka za spostavljanje ovakve usluge i dosezanje mladih.

Kombinacija ovih pristupa i strategija pruža sveobuhvatan okvir za podršku marginalizovanim mladima. Važno je da ovi pristupi budu prilagođeni specifičnim potrebama i kontekstu u kojem mladi žive. Takođe, kontinuirano praćenje i evaluacija ovih programa je ključno za osiguravanje njihove efikasnosti.

Dostupnost i pristupačnost usluga

Šta je uopšte dostupnost, a šta pristupačnost usluga?

Kada govorimo o pristupu uslugama, naročito za marginalizovane populacije ili populacije pod povećanim rizikom, često ne razlikujemo *dostupnost* određenih usluga od njihove *pristupačnosti*, niti prepoznavamo značaj distinkcije između ove dve kategorije. Zato je potrebno da najpre odredimo šta bi to bila dostupnost neke usluge, a šta pristupačnost, kao i zašto je pristupačnost bitna. Dakle, da počnemo od početka - šta je dostupnost?

Dostupnost neke usluge odnosi se na samu mogućnost pristupanja toj usluzi. Dakle, ako kažemo da je nekome određena usluga dostupna, to znači da ta usluga postoji i da je osoba o kojoj govorimo tehnički u mogućnosti da pristupi toj usluzi, odnosno da ta osoba ima pravo na ovu uslugu. To se čini kao zaista nizak prag, zar ne? Da usluga postoji i da imamo pravo na nju. Međutim, nisu uvek sve usluge svima ni dostupne. Dostupnost određene vrste usluga može zavisiti od različitih faktora, u prvom redu onih geografskih, infrastrukturnih, onih koji se tiču (ne)postojanja dovoljnih resursa da se takve usluge realizuju, onih koje se tiču postojanja uslova za pristupanje uslugama, i još mnogo njih. Primera radi, neke usluge ne postoje u određenom gradu - prosto, nema infrastrukture ili resursa (ljudskih,

finansijskih) za realizaciju tih usluga. Ili, određena usluga postoji, ali nemaju sve kategorije stanovništva pravo da joj pristupe, već postoje kriterijumi na osnovu kojih osobe ostvaruju ili ne ostvaruju ovo pravo. Ali, tamo gde usluge tehnički postoje i ljudi im tehnički mogu pristupiti, govorimo o tome da su usluge dostupne.

Postavlja se pitanje - da li je to dovoljno? Kada je neka usluga tehnički dostupna, da li je posao završen? Ako usluga postoji, i ako joj neko može pristupiti, zašto onda uopšte pričamo o nekakvoj pristupačnosti? I tu dolazimo do sržnog pitanja - da li je činjenica da neka usluga postoji i da joj osoba može pristupiti dovoljna? Pa, nije. Mnogi faktori, počev od radnog vremena, cene usluge, preko dodatnih uslova koji se moraju ispuniti da bi se toj usluzi pristupilo i mesta gde se ona pruža, pa sve do profila pružalaca usluge i ličnih iskustava (potencijalnih) korisnika usluge - zapravo mogu doprineti tome da nekome bude manje zgodno ili komplikovanije da toj usluzi pristupi, odnosno tome da se osoba snebiva da pristupi usluzi ili čak ima otklon od pristupanja usluzi. Kada govorimo o pristupačnosti usluga, govorimo o svim ovim - i brojnim drugim - faktorima kao potencijalnim preprekama u pristupanju uslugama. Takođe, što je neka društvena grupa više marginalizovana, ona je ujedno izloženija mnogim rizicima (što čini da im usluge budu još potrebnije), ali i izloženija mnogim preprekama u pristupanju uslugama (što čini da budu manje skloni da im zapravo pristupe). Kada govorimo o pristupanju uslugama, najlakše je razmišljati ovako: **dostupnost se odnosi na samo**

prisustvo, odnosno postojanje, usluga, dok se pristupačnost bavi pitanjem lakoće pristupanja tj. doseganja i korišćenja tih usluga.

Dobro, ali šta mi tu možemo?

Već iz ovog opisa verovatno vidite da su dostupnost i pristupačnost povezani, ali i međusobno različiti, pojmovi. Dostupnost usluge preduslov je za razgovor o njenoj eventualnoj pristupačnosti, ali bez pristupačnosti usluge su vrlo često slabo korisne i efikasne, jer često način na koji je usluga postavljena i činjenica da nije prilagođena ključnim populacijama kojima je potrebna čini da joj oni kojima je najkorisnija u najmanjoj meri pristupaju.

Zato najbitnije pitanje u ovom odeljku nije šta je pristupačnost naspram dostupnosti usluga, već **kako da obezbedimo najveću moguću pristupačnost usluga.** Odgovor je: njihovim prilagođavanjem i njihovom diverzifikacijom. Tu na scenu, između ostalog, stupaju i organizacije civilnog društva kao možda najbitniji saveznici i pružaoci usluga. Na pristup uslugama ne utiču samo logistička pitanja poput cene i pridruženih troškova, radnog vremena i mesta pružanja usluge, već u velikoj meri na njega utiču i pređašnja iskustva, stavovi i uverenja onih koji treba da im pristupe. Organizacije civilnog društva često počivaju na sistemu vršnjačke ili parnjačke edukacije i podrške, ali i rade direktno sa marginalizovanim društvenim grupama, pa su samim time bolje opremljene da ih dosegnu i da im

obezbede informacije o postojanju usluga ili da im pruže prilagođene usluge. Takođe su ove organizacije mahom kroz višegodišnji terenski, direktan rad sa pojedinim marginalizovanim zajednicama zapravo izgradile odnos poverenja s njima, koji institucije i drugi, opštiji, pružaoci usluga prosto nemaju.

Kako prilagoditi usluge da budu što pristupačnije marginalizovanim zajednicama?

Najpre je bitno da budemo svesni činjenice da ćemo i u samim naporima da prilagodimo usluge nekoj marginalizovanoj zajednici često naići na prepreke, od kojih će mnoge biti teško premostive. Uprkos dobroj volji nekada nećemo imati (dovoljno) odgovarajućih finansijskih ili ljudskih resursa na raspolaganju. Ipak, često je moguće, uz dovoljno upornosti, napraviti makar par koraka u pravcu prilagođavanja usluga.

Takođe je jako važno da znamo da usluge nikad ne mogu biti jednako pristupačne svim marginalizovanim populacijama. Neki naši naponi poboljšaće pristupačnost usluga za mnoge marginalizovane društvene grupe, ali većina mera koje preduzmemo biće usmerena na jednu konkretnu grupu. Zato je prvi korak zapravo identifikacija ključnih populacija na čije potrebe želimo da odgovorimo i izazova s kojima se one susreću. Razmislite o tome kome bi neka usluga mogla biti najpotrebnija i zašto. Ko je naročito izložen rizicima koji se mogu umanjiti tom uslugom? Kakva je njihova pozicija u društvu? Sa kojim se problemima te zajednice neretko susreću?

I tako stižemo do pitanja svih pitanja: kako da poboljšamo pristupačnost usluga? Spremili smo vam kratak pregled strategija za prilagođavanje usluga, ali prvo je bitno da naučite osnovno, zlatno pravilo: da biste znali s kojim preprekama u pristupu uslugama se

susreću populacije s kojima radite, pa samim time i kako da im ove usluge učinite pristupačnijim, morate **uključiti pripadnike tih populacija!** Kroz različite evaluacije, ispitivanje stepena zadovoljstva, fokus grupe i slične aktivnosti saznaćete iz prve ruke šta je to što treba učiniti i kako bi usluge trebalo prilagoditi.

Radi što lakšeg i sveobuhvatnijeg prilagođavanja usluga, najbolje je napraviti pregled aspekata pružanja usluga na kojima se može raditi:

- **Mesto i vreme pružanja usluge** - šta je sve potrebno za pružanje te usluge od prostornih i fizičkih resursa? Da li se usluga može pružati u prostorima gde se članovi zajednice okupljaju ili je neophodno da se pruža u ustanovi neke vrste? Da li je fizički prostor u kom se usluga pruža dostupan osobama sa invaliditetom? Da li se usluga ili neki njeni aspekti mogu pružati u virtuelnom prostoru? Koji bi termini najviše odgovarali našim ciljnim grupama? Da li je potrebno da imamo više različitih termina?
- **Pružaoци usluge** - Kakvog ili kakvih profila bi trebalo da bude osoblje koje pruža ovu uslugu? Da li je potrebno da oni budu određene struke? Da li možemo da uključimo vršnjačke, odnosno parnjačke edukatore u pružanje usluge? Da li je stručno osoblje potrebno dodatno obučiti za rad sa specifičnim zajednicama?
- **Cena usluge i povezani troškovi** - da li je ova usluga besplatna? Da li postoje određeni

troškovi povezani sa pristupanjem ovoj usluzi, poput putnih ili administrativnih troškova? Ukoliko ima pridruženih troškova, da li je moguće te troškove umanjiti ili otkloniti?

- **Komunikacija** - na koji način se usluga oglašava? Da li su informacije o usluzi dostupne na internetu? Da li su informacije o usluzi dostupne na mestima gde se članovi ciljne grupe okupljaju (u virtuelnom i fizičkom prostoru)? Da li su stil i sadržaj komunikacije prilagođeni ciljnoj grupi? Da li postoji jezička barijera koju treba uzeti u obzir?
- **Poverenje** - Da li ciljna grupa ima izgrađen odnos poverenja sa pružaocem usluge? Da li pružalac usluge ima određeni legitimitet i kredibilitet u očima članova zajednice? Da li se članovi zajednice boje stigme ili diskriminacije od strane pružaoca usluge? Da li se članovi zajednice boje zakonskih posledica u slučaju pristupanja usluzi?

Odgovori na ova pitanja pružiće nam jasnu sliku o tome kako bi neka usluga *idealno trebalo da izgleda*, i - bitnije - smernice za unapređivanje usluga. U načelu, uvek treba težiti tome da se usluge pružaju u prostorima, kontekstima i terminima koji su što pristupačniji zajednici, od strane osoblja koje je što bolje obučeno za rad sa tom specifičnom zajednicom, uz što manje troškova, te da se o njima komunicira jasno i na odgovarajući način, kao i da se izgradi poverenje zajednice u pružaoca usluge i samu uslugu.

Ipak, ma koliko razvijali svoje usluge i diverzifikovali svoje programe, nikada nećemo moći da odgovorimo na sve potrebe zajednica s kojima radimo. Pre svega, nikada nećemo imati resurse da u potpunosti učinimo svoje usluge pristupačnim - nedostajće nam novca, vremena, ljudstva ili već nečeg drugog. Ovde je reč o iznalaženju načina da se usluge i programi optimizuju koristeći one resurse koje imamo. Takođe, uvek će postojati neka usluga koja im je potrebna, a koju mi sami ne pružamo. Zato je nezaobilazan aspekt razvijanja i prilagođavanja usluga **izgradnja partnerstava i sistema upućivanja na druge usluge i programe**. Tokom svog rada sa ključnim zajednicama dolazićete u kontakt sa različitim organizacijama i institucijama koje takođe rade sa tim zajednicama, ili sa specifičnim segmentima tih zajednica, ali sa drugačijim pristupom i/ili sa drugačijim uslugama i programima. Bitno je da što više saznate o radu ovih organizacija i ustanova, kao i da ostvarujete dugoročne kontakte sa njima. Na one usluge i programe koje vi sami nemate moći ćete svoje korisnike da uputite - ali samo onda kada znate ko pruža koju uslugu, kome i pod kojim uslovima.

U Resurs centru na kraju ovog dokumenrta naćićete upravo sistem upućivanja za mlade pod povećanim rizikom!

Zašto je bitno da imamo prilagođene i usmerene usluge?

1. Da bi marginalizovanim mladima bile dostupne usluge odgovarajućeg kvaliteta.

Kvalitetna usluga je ona koja odgovara na potrebe i izazove onih kojima je namenjena. Kako se potrebe i izazovi marginalizovanih mladih razlikuju od potreba i izazova opšte populacije, moraju im se obezbediti usluge krojene prema baš njihovim potrebama u cilju prevazilaženja poteškoća s kojima se oni suočavaju. To takođe važi za različite marginalizovane grupe i zajednice pod povećanim rizikom, a – kao što znamo – tamo gde se ove kategorije ukrštaju, rizici su najkompleksniji a potrebe najveće.

2. Da bi im korisnici spremnije i lakše pristupali.

Kada oblik usluge ili način komunikacije nisu prilagođeni određenoj grupi korisnika, a osoblje nije obučeno za rad sa njima, onda je i korisnicima teže da pristupe određenoj usluzi, ili su manje skloni da potraže pomoć ili podršku koje su im potrebne. Zato govorimo ne samo o dostupnosti, već i o pristupačnosti određenih usluga. Ako neko tehnički ima pristup nekoj socijalnoj, zdravstvenoj ili pravnoj usluzi, ali je ona za njih preskupa, ili na osnovu pređašnjeg iskustva ili nečega što su čuli imaju bojazan da će biti diskriminisani, ukoliko su već u nekom trenutku dobili po

neodgovarajuću uslugu – onda je verovatnoća da će se obratiti nekome i potražiti pomoć značajno manja.

3. Da bi mladi bili uključeni u društvo, a ne isključeni iz njega.

Zajednice na čije potrebe društveni sistemi podrške ne odgovaraju adekvatno i čije poverenje ovi sistemi ne uživaju nalaze se na društvenoj margini, pa su čak i delimično ili u potpunosti isključene iz društva. U toj situaciji ove društvene grupe će graditi odnose unutar zajednice na takav način da će nastojati da nadomeste sistemski nedostatak podrške kroz jačanje unutargrupne kohezije i stvaranje zasebnih mehanizama za pružanje, odnosno dobijanje, pomoći i podrške. Ipak, ovi sistemi izvan sistema ne mogu odgovoriti na sve potrebe određene zajednice. Tako će pripadnici zajednice, biti prepušteni sami sebi jer će im biti dostupne usluge koje im nisu prilagođene i koje se iz nekog razloga snebivaju da potraže. U velikom broju slučajeva, posledica toga će biti dalje usložnjavanje i povećavanje rizika kojima su izloženi, problema sa kojima se suočavaju i potreba koje imaju. **Iako se sa strane može učiniti da su problemi marginalizovanih društvenih grupa samo njihovi, oni zapravo, ukoliko se ne rešavaju, nadržavaju zajednicu i postaju problemi društva u velikom; naposljetku prerastaju u probleme koji se tiču javnog zdravlja, pravosuđa, socijalnog osiguranja.** Zato inkluzivnost i integrisanje marginalizovanih zajednica u društvene tokove nisu samo etički, već i pragmatički imperativ.

Ljudska prava

Čemu služe ljudska prava?

Ljudska prava osiguravaju osnovne slobode pojedincima, kao što su sloboda govora, veroispovesti, mišljenja, i pravo na privatnost. Ona su ključna za izgradnju pravednog društva, jer promovišu jednakost među svim ljudima bez obzira na razlike kao što su rasna, verska, rodna, ili socijalna pripadnost.

Ljudska prava osiguravaju da svako ljudsko biće ima pravo na život sa dostojanstvom, bez obzira na njegov status ili okolnosti, što uključuje pravo na hranu, vodu, stanovanje, obrazovanje i zdravstvenu zaštitu.

Takođe, ljudska prava postavljaju ograničenja vlasti države i drugih institucija, sprečavajući zloupotrebu moći i pružajući pojedincima zaštitu od nepravednih postupaka ili diskriminacije.

Osigurati pristup pravima za mlade u riziku zahteva sveobuhvatan pristup, koji podrazumeva aktivno uključivanje u obrazovne programe prilagođene njihovim potrebama, pravnu podršku u situacijama koje zahtevaju intervenciju pravosudnog sistema i druge specifične usluge. Osim toga, **važno je da ove usluge budu dostupne i pristupačne mladima bez obzira na njihov društveni ili ekonomski status.**

Da li je baš sve diskriminacija, i kako je prepoznati?

Danas često čujemo reč diskriminacija, ali da li je zaista sve diskriminacija, i koji uslovi moraju biti ispunjeni da bi ona, u pravnom okviru, bila prepoznata kao takva?

Članom 21 Ustava Republike Srbije, zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Međutim, **ne smatraju se diskriminacijom** posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima.

Zakon o zabrani diskriminacije u članu 2. navodi da je **diskriminacija svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje**, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, **na otvoren ili prikriven način**, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, polnim karakteristikama, nivoom prihoda, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju,

invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i **drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima.**

Dakle, kao što vidimo, nisu sve razlike u postupanju nužno diskriminacija - ključ je u razumevanju konteksta i razloga iza tih razlika - da li su opravdane, neophodne i da li se koriste kako bi se postigao neki legitimni cilj, ili se baziraju na predrasudama i vode nepravednom postupanju prema određenoj grupi ljudi.

Šta učiniti kada su nečija prava prekršena?

Prvo i osnovno pitanje jeste - umemo li da prepoznamo kada (i koja) su prava prekršena?

Identifikacija kršenja prava mladih u riziku je presudna i zahteva obuku i senzibilizaciju kako bi se prepoznali slučajevi kršenja prava i odmah reagovalo na njih. Uključivanje pravnih procedura, podrške zajednice i edukacija o pravima i načinima reagovanja na kršenje prava ključni su za pružanje zaštite i podrške ovim mladima.

Iako nema baš svaka organizacija pravnika, postoje određeni mehanizmi zaštite kršenja prava, koji nam mogu biti značajna polazna osnova. U resurs centru naći ćete značajne kontakte organizacija koje pružaju besplatnu pravnu podršku, ali i vodiče za popunjavanje različitih zahteva i prijava.

Resurs centar

Usluge, programi, obuke i vodiči

U ovom delu resurs centra nalaze se korisne publikacije na srpskom jeziku u kojima možete naći konkretne smernice I vodiče za uspostavljanje usluga, rad sa različitim marginalizovanim grupama, kao I komunikaciju sa njima.

Sistem upućivanja za mlade pod povećanim rizikom

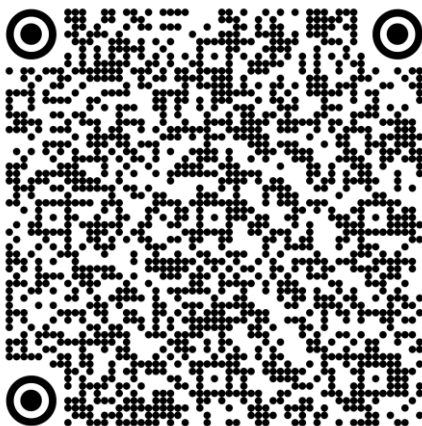
Kako pristupiti mladima pod povećanim rizikom? Koji su koraci potrebni za njihovu identifikaciju? Koja je procedura rada sa njima? Gde ih uputiti?

Odgovore na ova pitanja možete naći skeniranjem QR koda ispod, a u posebnom odeljku publikacije nalaze se i dostupne usluge za mlade, od kojih se neke sprovode i onlajn, te im korisnici mogu pristupiti bez obzira na geografsku lokaciju.

[Preporuke za web outreach i protokol: Rad sa ljudima koji koriste droge sa fokusom na upotrebu NPS i stimulanasa i rad sa marginalizovanim zajednicama na Zapadnom Balkanu](#)

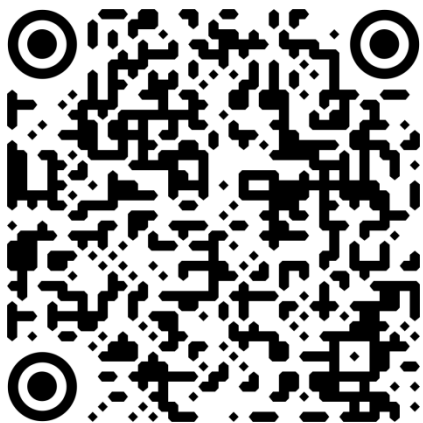
Kako uspostaviti usluge onlajn terenskog rada, oformiti tim i sprovesti usluge? Koje onlajn platform su nam dostupne? Kako prilagoditi pristup u odnosu na zajednice sa kojima radimo? Pristupi opisani u ovom dokumentu pružaju osnovu i mogu se prilagoditi prema potrebama i kapacitetima.

Džepni vodič za komunikaciju sa mladima

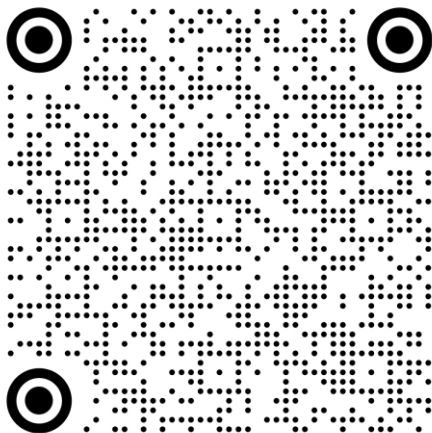
Da li se u svom radu često susrećete sa mladima u riziku, ali vam je potrebno više informacija o tome kako im pristupiti i kako komunicirati s njima? Ako je tako, onda je baš naš Džepni vodič za komunikaciju sa mladima za vas!

U ovom vodiču naći ćete detaljno objašnjenje o tome ko su mladi u riziku, kako da utvrdite kojim su i kolikim rizicima oni izloženi, ali i kako da pristupite razgovoru s njima u cilju izgradnje odnosa poverenja između mladih i vas ili sistema u okviru kog radite.

Vodič za vršnjačke i omladinske radnike – Kako komunicirati s mladima o drogama

Prvi modul posvećen je osnovnim pojmovima i politikama prema drogama, smanjenju štete i prevenciji; dok se u drugom nalaze informacije o vršnjačkom radu, teorijskim okvirima ali i planiranju programa kao i veštinama koje edukatori treba da razvijuju. Treći modul u potpunosti je posvećen načinima na koje bi se mladima kroz produkciju kratkog i interesantanog video sadržaja mogli približiti rizici upotrebe droga i ponuditi potrebne informacije na lakši i razumljiviji način.

[Priručnik za rad sa decom i porodicama u kojima roditelji koriste psihoaktivne supstance](#)

Već je bilo reči o rizicima koje upotreba psihoaktivnih supstanci u porodici donosi sa sobom.. U ovom priručniku nalazi se pregled rizika, negativnih efekata, načina prepoznavanja problema, ali i pristupa u radu sa ovakvim porodicama i njihovom decom.

Kurikulum za rad sa mladima pod povećanim rizikom

Kurikulum obrađuje širok spektar tema, nudi brojne savete i ideje za implementaciju različitih predavanja i radionica.

Teme obrađene u okviru kurikuluma su: ljudska prava, diskriminacija i stigmatizacija, LGBTIQ / MSM i chemsex, seks rad, osobe u zatvorima i bivši zatvorenici, žene koje koriste droge, nove psihoaktivne supstance: Upotreba droga u okruženju noćnog života i festivala, smanjenje štete, psihosocijalna podrška i mentalno zdravlje, terenski rad, prevencija predoziranja, osnaživanje zajednice, eksterna komunikacija i zagovaranje, rad sa mladima, rizični oblici ponašanja, etika prikupljanja podataka i istraživanje.

Prava u praksi

Iako nema svaka organizacija pravnika u timu koji može odgovoriti na pitanja korisnika, postoje odlični vodiči i besplatne usluge namenjene građanima. U ovom odeljku resurs centra, ostavili smo linkove ka različitim vodiima koji nam mogu biti od pomoći pri odgovaranju na pravna pitanja naših korisnika.

Kako da ostvarite pravo na besplatnu pravnu pomoć

Ovaj vodič namenjen je svima koji žele da ostvare pravo na besplatnu pravnu pomoć ili da se informišu o njegovom ostvarivanju. U njemu, možete saznati šta je besplatna pravna pomoć, kome je ona namenjena, koji su uslovi za njeno ostvarivanje, kako se podnosi zahtev za besplatnu pravnu pomoć, ko mogu biti pružaoci i kako da zaštitite svoje pravo na besplatnu pravnu pomoć. Svrha ovog vodiča je isključivo informativne prirode. Vodič služi da pomogne građanima i građankama da razumeju šta je pravna pomoć i kako se ona ostvaruje. Konačne odgovore o tome da li ispunjavate uslove za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć dobićete u svojoj opštini. Na kraju vodiča nalazi se i formular za podnošenje zahteva za pravnu pomoć sa savetima za njegovo popunjavanje

Ustavna žalba – vodič za obraćanje Ustavnom sudu

Osnovni zadatak Ustavnog suda je da štiti ustavnost i zakonitost ljudska i manjinska prava i slobode.

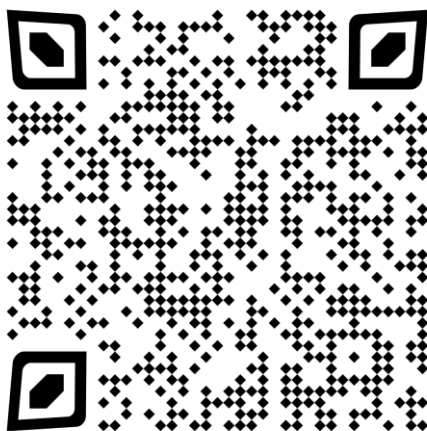
Kada štiti ustavnost i zakonitost, Sud „sudi“ pravnim aktima, odnosno ocenjuje da li je niži pravni akt u skladu s višim pravnim aktom. Na primer, da li je zakon u skladu s Ustavom. Kada štiti ljudska i manjinska prava i slobode, Sud štiti prava pojedinaca koja su garantovana Ustavom ukoliko građanin smatra da su mu ova prava povređena aktom ili radnjom organa javne vlasti.

Drugim rečima, Ustavni sud štiti Ustavom garantovana načela, principe, prava i slobode. Sud to čini u okviru svojih različitih nadležnosti, koristeći različite pravne mehanizme.

Obraćanje Evropskom sudu za ljudska prava

Svrha ovog vodiča jeste da približi građanima kako ovaj međunarodni sud donosi odluke, kao i u kojim situacijama i na koji način mu se građani mogu obratiti u cilju zaštite svojih prava. Vodič predočava značaj Evropske konvencije o ljudskim pravima, pojašnjava ko se može obratiti Sudu, šta je predstavka i kako se podnosi, koja prava moraju biti povređena, koji domaći pravni lekovi moraju biti iskorišćeni pre obraćanja Sudu, te odgovora na mnoga druga pitanja od značaja za građane.

Vodič kroz Zakon o prekršajima – moja prava i obaveze

Vodič je namenjen upravo onima koji dolaze u dodir s prekršajnim postupkom, kao i onima koji bi želeli nešto više da znaju o ovoj temi, prikazanoj bez citiranja zakonskih odredbi, jednostavnim i razumljivim jezikom, uz poneki primer. Pojedini prekršajni instituti, kao i procesne norme, prikazani su u relativno jednostavnom obliku i kao takvi ne mogu u potpunosti da zamene adekvatnu pravnu pomoć ili savet advokata ukoliko smatrate da Vam je potreban.

Vodič – Moja prava u slučaju legitimisanja, pretresa i lišenja slobode

Brošura je namenjena građanima i građankama kako bi se upoznali sa svojim pravima i obavezama u slučaju da ih zaustavi ovlašćeno službeno lice, bilo da su na ulici, automobilu, javnom prevozu, nekom masovnom događaju, ili kada se službena lica pojave na vratima njihovog doma. Takođe, ova brošura objašnjava šta se dešava kada su građani zadržani u policiji/javnom tužilaštvu.

